

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

Гавриш Н. В., Васильєва С. А., Рагозіна В. В.

**ВИХОВУЄМО І РОЗВИВАЄМО
ДИТИНУ РАНЬОГО ВІКУ:
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК**

Кропивницький
2021

УДК 373.24.015.3
В 41

*Схвалено для використання в освітньому процесі рішенням
Експертної комісії з дошкільної педагогіки і психології
МОН України
(протокол № 3 від 25 червня 2021 року).
Рєєстраційний номер у Каталогї надання грифів навчальної літератури
та навчальним програмам №1.0009-2021*

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту проблем виховання
НАПН України (протокол № 5 від 27.05.2021 р)*

Авторський колектив:

Гавриш Н. В., Васильєва С. А., Рагозіна В. В.

Рецензенти:

Цвєткова Г. Г., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Макаренко С. І., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Маріупольського гуманітарного університету.

Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку: навчально-методич-
В 41 ний посібник / Гавриш Н. В., Васильєва С. А., Рагозіна В. В.; за заг. ред.
Н. В. Гавриш. — Кропивницький: Імекс-ЛДТ, 2021. — 158 с.

ISBN 978-966-189-612-2

Навчально-методичний посібник висвітлює основні питання організації освітньо-виховного процесу в групах раннього віку: підходи до планування освітньої роботи в розвивальному середовищі груп раннього віку; принципи організації освітнього процесу; методичні рекомендації та ефективні технології фізичного, мовленнєвого, художньо-естетичного розвитку малюків. Подано планування освітнього процесу з дітьми третього року життя. У посібнику представлено прогресивні практики освітньої роботи педагогів з дітьми раннього віку експериментальних дошкільних закладів, схарактеризовано ефективні засоби й технології раннього розвитку.

Для вихователів дошкільних закладів, студентів і викладачів педагогічних ВНЗ, а також батьків.

УДК 373.24.015.3

ISBN 978-966-189-612-2

© Інститут проблем виховання НАПН України, 2021
© ТОВ «Імекс-ЛТД», 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (Н. В. Гавриш).....	5
1. ПЕДАГОГАМ ГРУП РАННЬОГО ВІКУ	9
1.1. ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО..	9
1.1.1. Фізичний розвиток дітей третього року життя в освітньому процесі груп раннього віку (С. А. Васильєва).....	9
1.1.2. Соціальний розвиток дітей раннього віку (Н. В. Гавриш).....	13
1.1.3. Реалізація завдань мовленнєвого розвитку малюків (Н. В. Гавриш).....	16
1.1.4. Художньо-естетичний розвиток дітей раннього віку (В. В. Рагозіна).....	22
1.1.5. Організація освітнього процесу в групах раннього віку (Н. В. Гавриш, С. А. Васильєва, В. В. Рагозіна).....	31
1.2. ПРО РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ГРУП РАННЬОГО ВІКУ.....	46
1.2.1. Освітнє середовище як засіб особистісного розвитку дітей раннього віку (Н. В. Гавриш).....	46
1.2.2. Організація рухової діяльності у дітей в розвивальному середовищі (С. А. Васильєва).....	50
1.3. ПРО ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИХОВАННЯ Й ОСВІТИ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ.....	61
1.3.1. Дидактико-методичний супровід рухового розвитку дітей третього року життя (С. А. Васильєва).....	61
1.3.2. Дидактично-методичний супровід пізнавально-мовленнєвої діяльності дітей третього року життя (Н. В. Гавриш).....	70
1.3.3. Дидактико-методичний супровід образотворчої діяльності дітей третього року життя (В. В. Рагозіна).....	74
1.4. РОБОТА З МАЛЮКАМИ В АДАПТАЦІЙНИЙ ПЕРІОД (протягом вересня — першого місяця навчального року).....	85
1.4.1. Коротко про суть адаптаційного періоду (соціально-комунікативний і мовленнєвий розвиток) (Н. В. Гавриш).....	85

1.4.2. Коротко про організацію художньо-естетичної діяльності на етапі адаптації малюків до ЗДО (В. В. Рагозіна)...	88
1.4.3. Поради щодо організації рухової діяльності в адаптаційний період (С. А. Васильєва).....	90
1.4.4. Організація ігрової діяльності в адаптаційний період (Н. В. Гавриш, С. А. Васильєва, В. В. Рагозіна).....	92
1.4.5. Поради щодо сенсорно-пізнавального розвитку в період адаптації (В. В. Рагозіна).....	95
2. БАТЬКАМ МАЛЮКІВ.....	97
2.1. Поради батькам в організації різних видів діяльності з малюками (Н. В. Гавриш, С. А. Васильєва, В. В. Рагозіна).....	97
2.2. «Поряд і разом щодня»: методичні поради щодо організації спільної рухової діяльності з малюками (С. А. Васильєва).....	112
2.3. Методичні рекомендації для батьків щодо забезпечення безпечного середовища в умовах родинного виховання (В. В. Рагозіна).....	117
2.4. Як допомогти дитині жити в злагоді з іншими й у згоді із собою (Т. . О. Пономаренко).....	122
3. ДІТЯМ.....	125
3.1. Ігри й забави для найменших (руховий розвиток) (С. А. Васильєва).....	125
3.2. Мистецтво — малюкам. Перелік картин та ілюстрацій для використання в роботі з дітьми раннього віку (В. В. Рагозіна).....	138
3.3. Корисні ресурси: журнали і газети для розвитку дітей раннього віку (В. В. Рагозіна).....	140
3.4. Художнє слово — малюкам. Тексти для використання з дітьми раннього віку (речівки, руханки, вправи з текстами) (добірка Н. В. Гавриш).....	146
3.5 Ігри для гарного настрою (добірка О. К. Безсонової).....	148
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	153

2.4. Як допомогти дитині жити у злагоді з іншими й у згоді із собою

У практиці сімейного виховання основоположним є питання про основну мету виховних батьківських впливів. Проте навіть батьки дітей раннього віку в цілому вже усвідомлюють, що треба готувати малюка до життя в сучасному швидкозмінному, нестабільному соціумі, формувати його життєздатність, життєву компетентність. Чи не найголовнішою складовою означеної компетентності є соціально-моральна компетентність, наявність якої зумовлює здатність дитини до розуміння соціального довкілля, швидкої, безболісної, конструктивної адаптації до його умов, творчої реалізації й вдосконалення власних особистісних можливостей. Тож соціально-моральне виховання малюків — відповідальна справа. Як її виконувати педагогічно доцільно, гнучко, результативно, із задоволенням, яскраво — радить фахівець.

Формуємо в малюків основи соціально-моральної вихованості. Протягом третього року життя необхідно допомагати дитині оволодівати моральними нормами у вигляді соціально схвалюваних правил та сприяти реалізації цих настанов у спілкуванні, взаємодії з іншими людьми. Треба формувати вміння орієнтуватися в суспільстві дітей та дорослих; розуміти їхні настрій, потреби, особливості поведінки; поважати їх, допомагати в разі потреби, турбуватися про них, прагнути до спілкування та спільної діяльності; наслідувати соціально схвалювані дії, вчинки дорослих; усвідомлювати наявність власних моральних рис тощо.

Обираємо способи організації діяльності дитини та педагогічного впливу на неї. Дієвими способами організації діяльності малюків та впливу на них є такі, що активізують у малечі оптимістичне, радісне самопочуття, гарний настрій, забезпечують упевненість у собі, можливість діяти самостійно, приймати прості рішення, виявляти інтерес та повагу до інших людей (сю-

жетна гра, що стимулює дитину до відображення в сюжеті певних життєвих подій, стосунків; рухливі, малорухливі, пальчикові ігри; читання або розповідання художніх творів; малювання «Моя сім'я», «Моя улюблена іграшка»; ліплення «Пиріжки для ляльок», «Цукерки для звірят», «Бублички для друзів»; конструювання «Крісло для бабусі й дідуся», «Меблі для іграшок», «Ліжечка для малят»; аплікація «Листівки для батьків», «Хусточки для ляльок» тощо).

Не забуваємо оцінювати вчинки та діяльність дитини. Значне місце у вихованні малечі посідає педагогічна оцінка внаслідок її емоційності. Оцінку доцільно використовувати для формування в малюків позитивних вчинків, їх корекції, розвитку моральної свідомості, емоцій, почуттів. Оцінка є одним із найефективніших педагогічних впливів, що сприяє усуненню конфліктів. Діти здатні переживати задоволення від позитивної оцінки дорослого та ніяковіти від негативної. Під впливом різних видів оцінювання (схвалення, подяки, нарікання), проявів поваги або незадоволення дорослої людини в дітей формується оцінка власних дій, учинків, рис. Розвиваються почуття, що проявляються в ставленні до дітей і дорослих (прихильність, співчуття, симпатія, антипатія тощо). Та слід пам'ятати, що оцінка стає для дитини орієнтиром тільки тоді, коли дорослий виступає для неї зразком гуманності, доброзичливості, встановлює з нею емоційний контакт, проявляє готовність прийти на допомогу. Необхідна й аргументація дорослим оціночних впливів, тому що діти сприймають кожний випадок конкретно й оцінюють його з позицій відомих норм моралі.

Надаємо пріоритет позитивному оцінюванню діяльності та вчинків малюка. Психологічний вплив позитивної оцінки полягає в переживанні дитиною радощів, задоволення, викликаних її зусиллями, старанністю, досягнутими успіхами. Позитивна оцінка сприяє бадьорості, енергійності, вірі у власні сили, посилює бажання діяти позитивно, здійснювати соціально схва-

лювані вчинки, розвиває почуття власної гідності, волю, формує впевненість в успіху діяльності. Схвалення дорослого викликає в дитини почуття емоційного благополуччя, радісного переживання. Позитивна оцінка дає нове спрямування переживанням малюка, задоволення дитиною відносить її до категорії гарних. Дитина таким чином засвоює уявлення про те, що значить бути хорошою, гарною, доброю в кожній конкретній ситуації. Під впливом переживань, викликаних схваленням дорослого, діти можуть змінювати власні наміри, наважуватися на певний соціально схвалюваний вчинок.

Проявляємо доцільний мінімалізм у використанні негативного оцінювання. На жаль, у практиці сімейного виховання доволі часто переважають негативні оціночні впливи на дітей раннього віку. Таке переважання негативного оцінювання наявне в батьків з авторитарним стилем спілкування, взаємодії з дітьми. При цьому негативні оцінки часто виступають у прямій жорсткій формі (погрози, обурення, докори тощо). Також деякі батьки часто використовують покарання за порушення дітьми правил поведінки. Форми покарань різноманітні: саджають на стілець, забороняють гратися, що часто викликає в малюків не почуття сорому та покаяння, а страх, сльози, роздратування й негативізм.

Знайомимося з позитивною випереджувальною оцінкою як ефективним педагогічним впливом на малюків. Одним з найважливіших педагогічних впливів, які зумовлюють ефективність морального виховання дітей раннього віку, є позитивна випереджувальна оцінка. Вона актуалізує пізнавальну функцію, бо пропонує моральну інформацію, яку необхідно засвоїти дитині. Оцінка має й функцію припису, визначаючи подальші дії дитини, стимулюючи їх виконання. Приписування успіху в діяльності спонукає дитину до позитивних вчинків. Позитивна випереджувальна оцінка виражає судження дорослого про малюка, тобто має особистісний характер. Батьки, позитивно оцінюючи дитину, викликають у неї позитивний настрій, задоволення.